

ФОРМУВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ВЕРХОВНОГО СУДУ США ЩОДО КОНСТИТУЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ

Дерев'янко Наталія Олексіївна
студентка 5 курсу
юридичного факультету
ХНУ ім. В.Н. Каразіна
групи ЮПС – 52
e-mail: bambino4ka@yandex.ru

Ключові слова: судовий конституційний контроль; Верховний Суд; прецедентне право.

Поняття судового конституційного контролю можна трактувати в широкому та вузькому значенні. В широкому розумінні – це функція судових органів і так званих квазісудових органів (наприклад, конституційних рад), сенс якої полягає в оцінці ними певного кола правових актів — чинних чи тих, які не набули чинності, включно до їх проектів — щодо їх відповідності конституції і у здійсненні деяких інших повноважень, встановлених конституціями і законодавством. Поняття такого контролю синонімічне поняттю конституційної юрисдикції. У

вужькому значенні судовий конституційний контроль — це функція судових органів щодо визначення конституційності певного кола саме нормативно-правових актів.

Уперше спеціалізований конституційний контроль було введено в кінці 18 ст. у Франції, де конституцією передбачалося створення органу відповідної компетенції — охоронного сенату. Проте цей орган не вважався судовим, і його природа була суто політичною. Функція саме судового конституційного контролю була визначена в США на початку 19 ст. шляхом тлумачення конституції Верховним Судом. [1]

Створення Верховного Суду США як вищої судової інстанції держави безпосередньо було передбачено в Конституції 1787 р. [2; с. 203-204]

Однак ще до прийняття Конституції під час обговорення її проекту розробники американської Конституції обговорювали ідею про надання судам можливості здійснювати судовий конституційний контроль.

Про це свідчить збірка із 85 статей, опублікованих в період з кінця жовтня 1787 р. по травень 1788 р. в газетах штату Нью-Йорк під псевдонімом Публій і загальною назвою «Федераліст». Так, один із авторів цих статей О. Гамільтон активно виступав на сторінках цього видання з ідеєю про необхідність надання судам повноважень здійснювати судовий конституційний контроль, вказуючи на те, що жодний законодавчий акт, що суперечить Конституції, не може бути чинним: «Справжня сфера компетенції судів, притаманна, лише їм, - тлумачення законів. Конституція має розглядатися й фактично розглядається суддями як основний закон. Відтак саме їм належить визначати її зміст, так само як і зміст будь-якого акта законодавчого органу.» [3; с. 393-394]

Оскільки ця ідея викликала негативну реакцію більшості розробників Конституції США, повноваження судової влади по здійсненню судового конституційного контролю не були відображені в тексті Конституції. Головна причина негативної реакції полягала у побоюванні сильної центральної (федеральної) влади. Зокрема, один із розробників проекту Конституції 1787 р. Річард Спейт назвав конституційний нагляд «узурпацією» влади, поділивши цю думку з іншим відомим американським ідеологом того часу Джеймсом Медисоном.

Не менш відомий правознавець США Л. Леві, обґрунтовуючи право судової влади здійснювати конституційний нагляд, спирався на те, що через це її повноваження взаємодіють усі існуючі гілки влад і: «правомірність судового нагляду впливає з історії, а не з Конституції чи висловлювань її творців. Історично він породжений конституційною доктриною періоду американської революції». [4; с. 263]

В результаті, дебати навколо питання конституційного контролю завершилися тим, що творці Конституції не закріпили це повноваження за судами та, зрештою, ні за ким.

У США застосовується доктрина прецедентного права, відповідно до якої рішення, що приймаються судами США по конкретним справам, стають обов'язковими для майбутніх подібних справ, якщо тільки не будуть скасовані. Тому саме прецедент, створений в результаті розгляду відомої справи *Marbury v. Madison* 1803 року вперше закріпив за Верховним Судом США повноваження тлумачити Конституцію та здійснювати конституційний судовий нагляд. [5]

При розгляді цієї справи суд постав перед необхідністю визначення відносин судової влади з державними органами. Судді заснували важливе повноваження Верховного суду: визначати конституційність актів виконавчої і законодавчої гілок влади. З того часу справа *Marbury v. Madison* вважається головним джерелом американської доктрини про судовий контроль за діями та актами органів законодавчої і виконавчої влади. [6; с. 127]

24 лютого 1803 року Головний суддя Маршалл представив суду свою думку у справі *Marbury v. Madison*. Його аргументи на користь утвердження судового нагляду в конституційній практиці США і в подальшому розширенні сфер його застосування були досить переконливі: «Слід наголосити на тому, що тільки судова влада має вправо та зобов'язана вказувати на те, що є законом. Особи, що застосовують норму права до конкретної справи, зобов'язані пояснити і

витлумачити її. Якщо два закони суперечать один одному, лише суд повинен вирішити, який з них необхідно застосувати.» [7; с. 139]

Однак повноваження Верховного Суду США не були обмежені правом переглядати правові акти виконавчої та законодавчої влади на предмет відповідності їх до Основного Закону. Його компетенція поширилася і на перевірку діяльності посадових осіб держави щодо того, чи не суперечить вона Основному Закону.

Саме цей вид конституційного судового нагляду фігурував у справі США проти Р. Ніксона 1974 р. (*United States v. Nixon*), відому як «уолтергейтська справа». [8] Верховний суд, розглянувши юридичний спір про допустимість видачі слідству магнітофонних записів конфіденційних розмов президента, прийняв рішення, яке змусило Р. Ніксона піти у відставку. Президент Р. Ніксон, відмовляючись видати слідству необхідні в справі докази, пояснював, що він діє в інтересах «національної безпеки» та наголошував на тому, що він користується «привілеями виконавчої влади». Він стверджував, що питання, яке виникло - політичного характеру, а тому не підлягає розглядові у Верховному суді. Втім, Верховний суд не взяв його пояснень до уваги і не визнав наявності «політичного питання». Щодо питання про «привілеї», на які посилався Р. Ніксон, суд визнав їх такими, що належать до «категорій, підвідомчих судові». Розглянувши справу, Верховний суд прийняв одностайне рішення проти глави «політичного відомства». [7, с. 125]

Виникнення повноважень Верховного суду США щодо конституційного контролю було зумовлене рядом обставин. Зокрема, потребою юридичного характеру, оскільки часто виникала необхідність у перевірці правових актів органів законодавчої та виконавчої влад Конституції. З іншого боку, шляхом здійснення цього повноваження Верховний суд США перешкоджав проявам сваволі парламенту, президента та місцевих органів влади. Через повноваження здійснювати конституційний нагляд відбувалась взаємодія виконавчої, законодавчої та судової влад.

Таким чином, вся історія Верховного суду і насамперед його рішення свідчать про те, що він не лише стоїть на чолі федеральної судової ієрархії, але і фактично володіє значними політичними повноваженнями. Оскільки поняття конституційного судового нагляду, його межі та механізм здійснення не були передбачені в Конституції і законах, Верховний суд США закріпив за собою це право завдяки судовому прецеденту. Кожне подальше рішення, прийняте Верховним судом, утверджувало це особливе повноваження у правовій системі та доктрині конституціоналізму США.

Список використаної літератури:

1. Юридична енциклопедія: В 6 т. /Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. — К.: «Укр. енцикл.», 1998.
2. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран: в 2 т. — М.: Норма, 2007 г. Т2: Современное государство и право. — 672 с.
3. Иностранное конституционное право / Алебастрова И.А., Андреева. Г.Н., Андреева И.А. и др.; Под ред. Маклакова В.В. - М.: Юристъ, 1996. - 512 с.
4. Государственный строй США / За ред. А. С. Никифоров. — М.: Юрид. Лит. 1979. —207 с.
5. *Marbury v. Madison*, Cr. (5 US) 137, 177 – 179 (1803). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Marbury_v._Madison
6. Политические институты США: история и современность / Ред. В.И. Борисюк, Т.З. Джапаридзе, Н.Г. Зяблюк и др. — М.: Наука. 1988. — 272 с.
7. Джинджер Э. Верховный Суд и права человека в США. — М.: Юридическая литература, 1981. — 391 с.
8. *United States v. Nixon*, 418 U.S. 683 (1974) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/United_States_v._Nixon

Науковий керівник: доцент кафедри державно-правових дисциплін; к.ю.н.
Рождественська Олена Сергіївна